

MAYA DEREN

Avantgárd filmrendező,
színész, filmteoretikus,
fényképész, táncos,
koreográfus, író, költő

Élete

- 1917-ben született Kijevben. Szülei a szovjet forradalom után, a zsidóüldözések elől 1922-ben emigráltak a New York állambeli Syracuse-ba.
- Újságírást és politikatudományt tanult. Itt ismerkedett meg első férjével, Gregory Bardacke-vel, akivel aktívan részt vettek a trockista Fiatalok Szocialista Szövetségének munkájában.
- 1939-ben kapott diplomát angol irodalomból és szimbolista költészetből. Tanulmányai befejezése után a híres táncos és koreográfus Katherine Dunham mellett kezdett dolgozni, mint asszisztens. Írói tevékenységét is folytatta, verseket, esszéket, újságcikkeket írt.

- 1941-ben Dunham táncegyüttesével, egy körút során több hónapot töltött Hollywoodban. Itt ismerkedett meg második férjével, Alexandr Hackenschmied vagy másnéven Alexander (Sasha) Hammid operatőrrel.
  - A Hammiddel való találkozás irányította figyelmét a film felé.
- Alexander nem csak férje lett, de alkotótársa is. Ha kellett operatőrként vagy szereplőként segített neki. Kettejük kollaborációjának ékes darabja A délután szövevényei (Meshes of the Afternoon) 1943-ból.

A délután szövevényei (1943)

Első és legnagyobb sikere volt a rövid kísérleti film. A darab eredetileg néma volt, de későbbi férje, Teiji Ito az 1950-es években írt hozzá zenét.

Maya költőisége a filmjeiben is jól érzékelhető, hiszen hemzsegnek a szimbólumoktól, metaforáktól, és ezek mellett, amitől még inkább érdekessé válnak művei, az a mozgás. Nem csak szereplőit, hanem a kamerát is gondosan koreografálta, amivel igazán izgalmas képivilágot teremtett.

A film belső feszültségeket mutat meg egy nő életéből. A főszereplő haza ér, és mindent úgy talál ott, mintha épp valaki abban a pillanatban hagyta volna ott a szobát. Kezdetben nem is törődik mindezzel és alszik egyet. Álmában egy rejtélyes fekete ruhás alakot pillant meg, akit üldözni kezd. Közben újra és újra egy álom jelenetbe csöppenünk. A film végére már nehéz megmondani mi a valóság és mi az álom.

Link:

[Meshes of the afternoon](#)

Szárazföldön (1944)

Egy 15 perces kísérleti film. Szintén egy álomszerű cselekménnyel rendelkező alkotás. Maya-t nagyon érdekelte a spiritualitás, a lélek, a pszichológia. Ez a film egy kirándulást mutat be, melynek célja a személyes identitás megőrzése. A film elején a főszereplőt az óceán veti partra. Már ebben a jelenetben is megmutatkozik, hogy milyen ötletesen használta a technikát, filmes eszközöket. Visszafelé kezdi játszani a filmet, lassít, gyorsít.

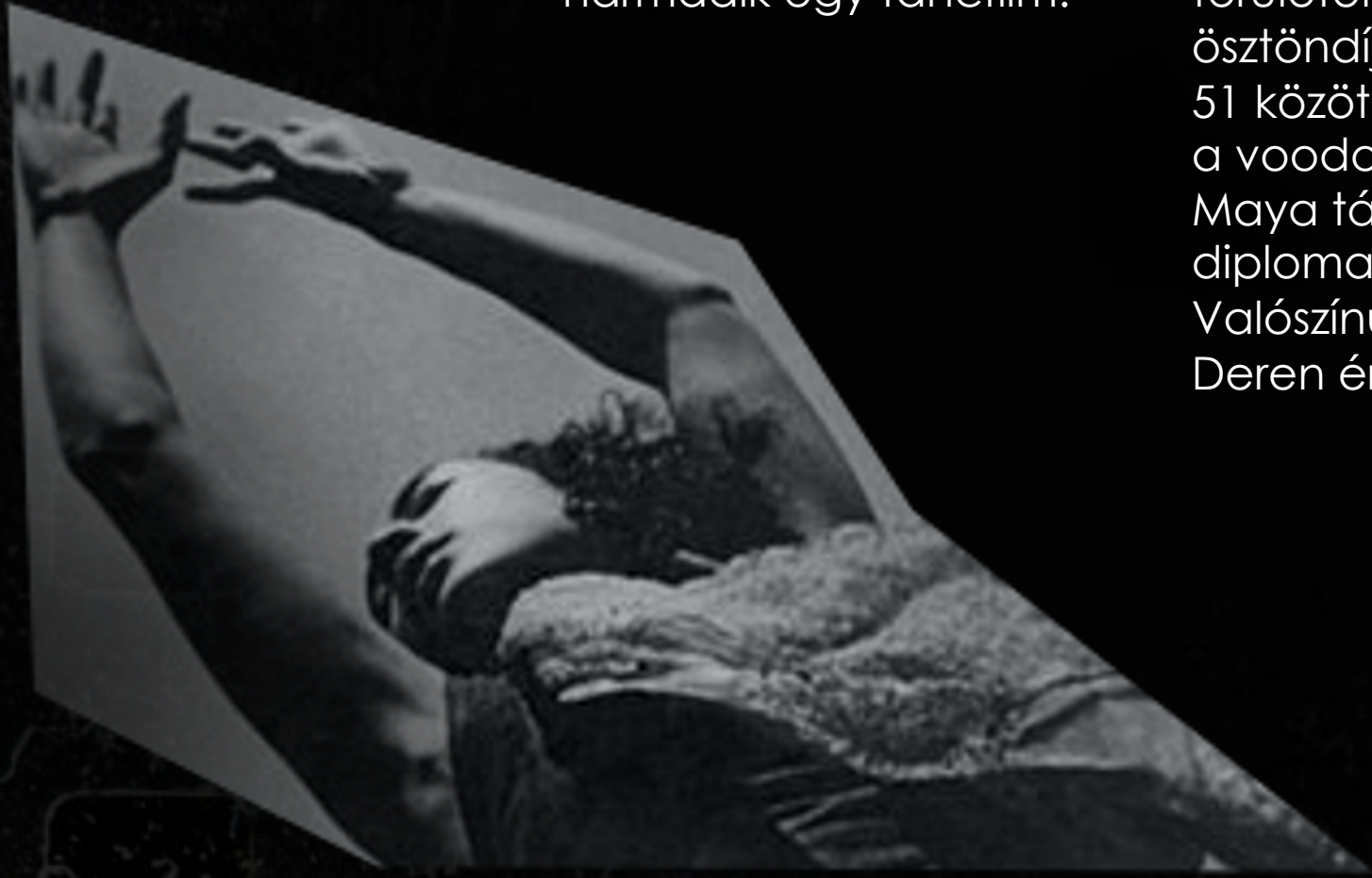
Rítus az átváltoztatott időben

Három önálló egységből felépülő film. Az első rész egy szobában zajló kamaradarab, a másodikban egy parti képeit látjuk, a harmadik egy táncfilm.

Ebben is, mint Deren minden filmjében, főszerepet kapott a mozgás. 1946-ban elnyerte a „Kreatív alkotás a mozgókép területén” elnevezésű Guggenheim ösztöndíjat, melynek segítségével 1947 és 51 között dokumentumfilmet forgatott a voodoo-ról Haitin.

Maya táncmestere, Dunham, diplomamunkáját a haiti táncokból írta. Valószínűleg ez lehetett az egyik ok, ami Deren érdeklődését Haiti felé irányította.

Link: [Ritual in Transfigured Time \(1946\)](#)

Link: [Meditation on Violence](#)

Meditáció az erőszakról (1948)

Az 1948-ban készített Meditáció az erőszakról ready made-nek tekinthető, hiszen a keleti harcművészek mozdulatsorai már eleve stilizáltak, évszázadok tradíciója alakította táncszerűre.

Haiti

Az isteni lovasok: Haiti élő istenei (1954) fekete-fehér dokumentumfilm, körülbelül 52 perces. Több órás felvételeket készített a voodoo szertartásokról, sőt részt is vett ezekben, s végül voodoo papnővé avatták. 47-ben kezdte forgatni a filmet, tehát 7 éven át forgatta, ami valószínűleg az miatt is tartott eddig, mert bonyolult felépítése volt a téma feldolgozásának. Szerette volna a táncon keresztül értelmezni magát a kultúrát, illetve kísérletezett a voodoo és a keresztény kultúra párhuzamba állításával.

A dokumentumfilm, azonban befejezetlen maradt. 20 évvel a halála után, 1981-ben Teiji Ito és Chereil Winett Ito szerkesztette egybe az anyagot. Az eredeti felvételek és feljegyzések a Boston University, Maya Deren gyűjteményében találhatóak. Könyve az Isteni lovasok alapmű ebben a témában. Haiti évei és intenzív kapcsolata Vodou-val, egy élő kultúra megtapasztalására irányuló törekvésnek tekinthető, amely „hitelességet adott az irreálisnak”, és ezáltal testesítette meg azt az alkotói folyamatot, amelyet kísérleti filmjeiben keresett.

Link: [The Divine Horseman](#) (6:45)

Ensemble for Somnambulists (1951) és a The Very Eye of Night (1958)

A Holdkórosok együttese(?) egy soha el nem készült filmje, amit nem is publikáltak eredetileg, de mivel Az éjszaka igazi szeme előzetesének tekinthető, így fontos megemlíteni. Táncosokat rögzített amint, fekete ruhákban táncoltak, a jeleneteket aztán negatívban készítette el. A táncosok körül szinte megszűnik a tér és ettől már is közelebb kerülünk Az éjszaka igazi szeméhez.

Az 58-as verzióban a Metropolitan Opera Balettiskolaegyüttműködésével készült. Deren itt már tudatosabban törekedett a táncosok légüres környezetének megteremtésére, és egy csillagos ég szerű háttére montírozta a táncmozdulatokat, amitől azok még inkább légiessé váltak. Ez volt az utolsó befejezett filmje, amit egyébként Haitin mutatott be először 58-ban, és New Yorkban csak 1 évvel később, mert finanszírozási konfliktusai voltak a producerrel.

Link: [Ensemble for Somnambulists](#)

Link: [The Very Eye of Night](#)

Az 1940-es 50-es években Deren erősen támadta Hollywoodot az amerikai mozi fölötti művészi, politikai és gazdasági monopóliuma miatt. „Annyi pénzből készítem a filmjeimet, amennyit Hollywood rúzsra költ.” – állította, és felhívta a figyelmet rá, hogy a mozgóképek, mint alkotó szépművészeti forma meghatározásának és fejlődésének fő akadálya Hollywood.

Derennek fontos szerepe volt a független, kísérleti filmes mozgalom a New American Cinema létrejöttében. 1986-ban, az amerikai Film Intézet létrehozta a Maya Deren Award-ot a független filmkészítők megmérettetésére és támogatására.

Maya Deren 1961-ben, 44 éves korában, agyvérzésben halt meg New Yorkban.